

ประสิทธิผลของการใช้สื่อการสอนเรื่องการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย

EFFECTIVENESS OF THE DEVELOPED EDUCATIONAL MEDIA ON THE POSTPARTUM CARE KNOWLEDGE ACCORDING TO THE THAI TRADITIONAL MEDICINE METHODS

สมเจตน์ คงคอน^{1*}, รัชฎาพร พิสัยพันธ์¹, วาสนา สารการ², อลงกต สิงห์โต³

Somjet Khongkhon^{1}, Ratchadaphorn Pisaipan¹, Wadsana Sarakarn², Alongkote Singhato³*

¹สาขาการแพทย์แผนไทย คณะแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

¹Department of Thai Medicine, Faculty of Thai Traditional and Alternative Medicine, Ubon Ratchathani Rajabhat University.

²หน่วยฝากครรภ์ กลุ่มงานการพยาบาลผู้คลอด โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์

²Antenatal Care unit, Maternity Nursing division, Sunpasitthiprasong Hospital.

³สาขาวิชาโภชนาการและการกำหนดอาหาร คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

³Nutrition and Dietetics division, Faculty of Allied Health Sciences, Burapha University.

**Corresponding author, e-mail: somjet.k@ubru.ac.th*

Received: 8 January 2021; **Revised:** 27 April 2021; **Accepted:** 30 July 2021

บทคัดย่อ

ศาสตร์การแพทย์แผนไทยเป็นองค์ความรู้ด้านสุขภาพที่มีประสิทธิภาพในการดูแลมารดาหลังคลอด การให้ความรู้แก่หญิงตั้งครรภ์ให้ทราบถึงวิธีการและประโยชน์ของศาสตร์ดังกล่าวจึงมีความสำคัญ แต่ปัจจุบันยังไม่มีสื่อการสอนที่ผ่านการทดสอบประสิทธิภาพและความพึงพอใจจากหญิงตั้งครรภ์ในด้านนี้ งานวิจัยแบบทดลองขั้นต้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบประสิทธิผลของการใช้สื่อการสอนวิดีโอเรื่องการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบตามความสะดวก ได้แก่ หญิงตั้งครรภ์แรกที่มาใช้บริการที่หน่วยฝากครรภ์ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 100 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามวัดความรู้และแบบสอบถามประเมินความพึงพอใจที่มีต่อสื่อการสอนที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ผลที่ได้พบว่าคะแนนความรู้เฉลี่ยเกี่ยวกับวิธีการขั้นตอนและประโยชน์ของการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยของอาสาสมัครภายหลังดูสื่อการสอนมากกว่าคะแนน

เฉลี่ยก่อนดูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) และคะแนนความรู้เฉลี่ยของอาสาสมัครที่มีระดับการศึกษาและรายได้ต่างกัน พบว่าไม่มีความแตกต่างกันทั้งก่อนและหลังดูสื่อการสอน นอกจากนี้อาสาสมัครประเมินความพึงพอใจที่มีต่อสื่อการสอนในระดับที่ให้การยอมรับ สรุปได้ว่าสื่อที่ได้มีประสิทธิภาพและบุคลากรทางการแพทย์จึงสามารถใช้สื่อการสอนนี้ไปพัฒนาความรู้ให้กับหญิงตั้งครรภ์ที่มาใช้บริการหน่วยฝากครรภ์ต่อไปได้

คำสำคัญ: การแพทย์แผนไทย สื่อการสอน มารดาหลังคลอด การผดุงครรภ์ เทคโนโลยีการศึกษา

Abstract

The Thai traditional medicine (TTM) is reported for its effectiveness on health promotion for postpartum women. Giving knowledge to pregnant women on the methods and benefits of TTM is important to make them awareness and interesting on this health care methods. Unfortunately, there is no accepted and effective educational media available in antenatal care unit of local hospitals in Thailand. This pre-experimental study aimed to investigate the effectiveness of the developed educational media on the methods and benefits of TTM. One-hundred of the first pregnant women who came to visit the Antenatal Care unit, Sunpasitthiprasong Hospital, Ubon Ratchathani province were convenience sampled to participate in this study. The study tools were the knowledge questionnaire on the methods and benefits of TTM and satisfaction questionnaire toward the developed educational media which were reviewed and validated by 3 experts. Results revealed that the participants' average score on TTM knowledge after attending the developed educational media was significant higher than pre-test ($p<0.05$). In addition, the participants' average knowledge scores were no significant difference between groups on education and income levels. Last, the average participants' satisfaction scores indicated that they were satisfied on the developed educational media. In conclusion, the developed educational media on TTM was effective and acceptable to participants that can further use to educate pregnant women in antenatal care units.

Keywords: Thai traditional medicine, Educational media, Postpartum, Midwifery, Educational technology

บทนำ

การแพทย์แผนไทยเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของประเทศไทยที่คนไทยในอดีตใช้ในการดูแลสุขภาพ การแพทย์แผนไทยสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายสาขาโดยสาขาการผดุงครรภ์แผนไทยจัดเป็นสาขาหนึ่งที่แพทย์แผนไทยใช้ในการดูแลสุขภาพหญิงตั้งครรภ์และมารดาหลังคลอด โดยการดูแลมารดาหลังคลอดนั้นถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้มารดาฟื้นฟูกายหลังจากคลอดบุตร และเพิ่มการผลิตน้ำนมรวมถึงเตรียมความพร้อมการเลี้ยงดูบุตรของตนเองต่อไป [1] การวิจัยก่อนหน้าเกี่ยวกับประโยชน์ของการดูแลสุขภาพหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผน

ไทย เช่น การวิจัยผลของการนวดและประคบสมุนไพรเพื่อศึกษาการไหลของน้ำนมของมารดาหลังคลอดพบว่า อาสาสมัครมีคะแนนการไหลของน้ำนมภายหลังการนวดและประคบสมุนไพรบริเวณเต้านมมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ [2] และการวิจัยที่ศึกษาประสิทธิภาพของการบำบัดหม้อเกลือในกลุ่มอาสาสมัครที่เป็นมารดาหลังคลอดพบว่า ในอาสาสมัครกลุ่มทดลองที่ได้รับการดูแลด้วยการบำบัดหม้อเกลือมีการลดลงของระดับของมดลูกและลดลงของระดับความเจ็บปวดแผลคลอดมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ [3] จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า วิธีการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการดูแลมารดาหลังคลอด อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของไทยให้มีบทบาทในวงการแพทย์และสาธารณสุข ซึ่งงานวิจัยก่อนหน้านี้พบว่าความรู้เรื่องการดูแลมารดาหลังคลอดเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากมารดาที่ไม่มีความรู้จะดูแลตนเองได้ไม่เหมาะสมและนำไปสู่การเกิดปัญหาสุขภาพ [4] ดังนั้น การให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน โดยเฉพาะหญิงตั้งครรภ์หรือเตรียมที่จะตั้งครรภ์เกี่ยวกับวิธีการขั้นตอนและประโยชน์ของการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยจึงมีความสำคัญเพื่อให้เกิดความตระหนักและให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาพด้วยวิธีดังกล่าว

สื่อการสอนเป็นการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อถ่ายทอดหรือให้ความรู้แก่ผู้เรียน สามารถแบ่งออกเป็นหลายชนิดโดยสื่อแบบวีดิทัศน์ (Video) เป็นสื่ออีกชนิดที่นิยมและได้รับการยอมรับในปัจจุบัน [5] ตัวอย่างงานวิจัยก่อนหน้านี้ได้ทำการพัฒนาสื่อการสอนแบบวีดิทัศน์โดยให้ความรู้แก่อสาสมัคร เช่น การใช้สื่อการสอนเพื่อให้ความรู้แก่อสาสมัครที่มีภาวะน้ำหนักรุนเกินในกลุ่มคนไทยวัยผู้ใหญ่ พบว่าอาสาสมัครมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการดูแลน้ำหนักตัวรวมถึงมีความรู้เรื่องการเลือกรับประทานอาหารที่ดียิ่งขึ้น [6] และการวิจัยที่พัฒนาสื่อการสอนแบบวีดิทัศน์เรื่องวิธีการทำนํ้านมถั่วเหลืองเสริมแคลเซียมและนมทองพับเสริมแคลเซียมพบว่าหลังเสร็จสิ้นการวิจัยอาสาสมัครมีความรู้ความเข้าใจถึงประโยชน์และวิธีการทำอาหารดังกล่าว เป็นต้น [7-8] ดังนั้น สื่อการสอนแบบวีดิทัศน์จึงมีประสิทธิผลในการให้ความรู้และเป็นที่ยอมรับจากผู้เรียน จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น การดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ตกทอดและมีส่วนช่วยในการส่งเสริมภาวะสุขภาพของมารดาหลังคลอด และการใช้สื่อการสอนวีดิทัศน์มีประสิทธิผลที่ดีในการให้ความรู้แก่อสาสมัครในเรื่องต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันยังขาดสื่อการสอนแบบวีดิทัศน์เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจถึงประโยชน์ของการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยที่ได้รับการทดสอบประสิทธิผลและความพึงพอใจของผู้เรียน งานวิจัยครั้งนี้จึงมีจุดประสงค์ในการทดสอบประสิทธิผลของสื่อการสอนที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเรื่องการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจแก่หญิงตั้งครรภ์เกี่ยวกับวิธีการขั้นตอนและประโยชน์ของการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ควรได้รับความรู้ความเข้าใจและเตรียมตัวในการฟื้นฟูสุขภาพภายหลังการคลอดบุตร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาประสิทธิผลและความพึงพอใจของอาสาสมัครที่มีต่อสื่อการสอนเรื่องการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย รวมถึงทดสอบประสิทธิผลของสื่อการสอนโดยจำแนกจากปัจจัยด้านระดับการศึกษาและรายได้ของอาสาสมัคร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. อาสาสมัครที่ร่วมในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบการทดลองขั้นต้น (Pre-Experimental Research) เพื่อประเมินประสิทธิผลของการพัฒนาสื่อการสอนเพื่อให้ความรู้เรื่องการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย อาสาสมัครเป็นหญิงตั้งครรภ์ในครรภ์แรกทุกไตรมาส เพื่อลดอคติของข้อมูลวิจัยที่หากหญิงที่เคยตั้งครรภ์มาก่อน อาจเคยได้รับความรู้เกี่ยวกับการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยมาก่อนหน้า อาสาสมัครดังกล่าวเป็นหญิงที่ได้ฝากครรภ์และมารับบริการที่หน่วยฝากครรภ์ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี การดำเนินการวิจัยได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัย จากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี (รหัสเอกสารรับรอง 004/2562) จากการคำนวณกลุ่มตัวอย่างเพื่อทดสอบค่าเฉลี่ยในอาสาสมัครกลุ่มเดียวรวมกับอัตราการออกจากการทดลอง (Dropout Rate) 20% ได้จำนวนอาสาสมัครที่ใช้ในการวิจัยทั้งสิ้น 100 คน การคัดเลือกอาสาสมัครแบบ Convenience Sampling มีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ เป็นหญิงที่อยู่ในระหว่างตั้งครรภ์แรกทุกไตรมาส บรรลุนิติภาวะมีอายุ 20 ปีขึ้นไป สัญชาติไทยและเชื้อชาติไทย สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ ไม่มีความบกพร่องทางการได้ยินหรือการมองเห็น และไม่มี ความบกพร่องทางสติปัญญาที่มีผลต่อการเรียนรู้ เกณฑ์ในการคัดออกคือ อาสาสมัครที่ทำผิดขั้นตอนการวิจัยหรือตอบแบบสอบถามไม่ครบถ้วน อาสาสมัครที่ออกจากการวิจัยกลางคัน และอาสาสมัครที่เคยผ่านการเรียนรู้เกี่ยวกับการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย

2. ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานของอาสาสมัครที่เข้าร่วมงานวิจัย

เป็นแบบสอบถามปลายปิดเพื่อใช้ในการคัดกรองและเก็บข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ของอาสาสมัครที่เข้าร่วมการวิจัย เช่น อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา รายได้ เป็นต้น โดยอาสาสมัครที่ผ่านเกณฑ์ในการเข้าร่วมการวิจัยเป็นผู้ตอบแบบสอบถามนี้ด้วยตนเอง

2.2 แบบสอบถามวัดความรู้เรื่องการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย

เป็นแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการวัดความรู้ของอาสาสมัครที่เข้าร่วมการวิจัยเกี่ยวกับประโยชน์และขั้นตอนการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย ทั้งก่อนและหลังการดูสื่อการสอนแบบสอบถามเป็นแบบปลายปิดจำนวน 20 ข้อ ปรนัย 4 ตัวเลือก มีวิธีการให้คะแนนในแต่ละข้อคือการตอบถูก 1 ข้อเท่ากับ 1 คะแนน ตัวอย่างของคำถามที่ใช้ในแบบสอบถาม เช่น ข้อใดคือประโยชน์ของการนวดมารดาหลัง

คลอดและการอยู่ไฟหลังคลอดสามารถทำได้หลังจากที่คลอดบุตรด้วยวิธีการคลอดธรรมชาติหรือวิธีการผ่าคลอดแล้วอย่างน้อยก็วัน เป็นต้น

2.3 แบบสอบถามวัดความพึงพอใจที่มีต่อสื่อการสอน

แบบสอบถามปลายเปิดพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการประเมินความพึงพอใจของอาสาสมัครที่มีต่อสื่อการสอนที่พัฒนาขึ้นในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเนื้อหาและความรู้ที่ได้รับ ด้านการใช้ภาษา และด้านเทคนิคการผลิตสื่อการสอน ได้แก่ ด้านภาพ ด้านเสียง การดำเนินเรื่อง เป็นต้น รวมถึงความพึงพอใจโดยภาพรวมของอาสาสมัครภายหลังดูสื่อการสอน แบบสอบถามเป็นการให้คะแนนแบบ Facial hedonic scale 5 ระดับในการประเมินความพึงพอใจในแต่ละด้าน (ภาพที่ 1) มีวิธีการให้คะแนนคือ ชอบมากที่สุด = 5 คะแนน, ชอบมาก = 4 คะแนน, ชอบเล็กน้อย = 3 คะแนน, ไม่ชอบมาก = 2 คะแนน, ไม่ชอบมากที่สุด = 1 คะแนน หากอาสาสมัครให้คะแนนความพึงพอใจโดยภาพรวมที่มีต่อสื่อการสอนเฉลี่ยมากกว่า 3.5 คะแนน จึงถือว่าอาสาสมัครให้การยอมรับต่อสื่อการสอน [9]

ภาพที่ 1 ตัวอย่าง Facial hedonic scale เพื่อใช้ในการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อสื่อการสอน

ที่มา: [9] Singhato, A., Rojroongwasinkul, N., and Charoonruk, G. (2016). Effectiveness of using media animation in educating Thai primary school children on the benefits of consuming five colored vegetables. *Varidian E-Journal, Silpakorn University*, 9(5), 159-172.

2.4 สื่อการสอนเรื่องการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย

เป็นสื่อการสอนชนิดวีดิทัศน์ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อให้ความรู้แก่อาสาสมัครเกี่ยวกับขั้นตอนวิธีการและประโยชน์ของการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย มีลักษณะเป็นคลิปวิดีโอให้ความรู้แบบ 2 มิติ (Infographic) มีขั้นตอนในการพัฒนา คือ 1) เขียนเนื้อหา (Script Writing) เพื่อใช้เป็นบทพูดบรรยายของตัวละครให้ความรู้ที่ปรากฏในสื่อ ตัวละครผู้หญิงรับบทบาทเป็นมารดาหลังคลอด และอีกคนหนึ่งรับบทบาทเป็นวิทยากร ทำหน้าที่นำเสนอเกี่ยวกับประโยชน์ของการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การอยู่ไฟ การนวดตัว การเข้ากระโจม การอบสมุนไพร การอาบน้ำสมุนไพร การประคบสมุนไพร การนึ่งถ่าน การทรมัธเกลือ การพอกตัว การขัดผิว และการพันผ้าหน้าท้อง พร้อมคำอธิบายอุปกรณ์ที่ใช้และขั้นตอนของแต่ละวิธี รวมถึงข้อควรระวังต่าง ๆ 2) การตัดต่อและจัดทำไฟล์วีดิทัศน์ (Media Interfacing) เพื่อทำภาพเคลื่อนไหวของสื่อ แทรกเสียงและดนตรีประกอบของสื่อการสอนที่พัฒนาขึ้น ดำเนินการภายใต้คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญด้านคอมพิวเตอร์กราฟฟิก โดยเสียง ดนตรีประกอบ ภาพตัวละครและภาพประกอบ

ต่าง ๆ ได้จากไฟล์ที่สามารถเข้าถึงได้ในอินเทอร์เน็ตโดยไม่มีลิขสิทธิ์ (Free vector) ร่วมกับภาพประกอบบางส่วนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมาเองด้วยโปรแกรมวาดภาพ Adobe Illustrator Draw (Adobe Inc., CA, USA) ใช้โปรแกรม Adobe After Effects cc 2018 (Adobe Inc., CA, USA) ในการสร้างภาพเคลื่อนไหว แทรกเสียงบรรยายและดนตรีประกอบ ความยาวของสื่อวีดิทัศน์ประมาณ 8 นาที ในการพัฒนาสื่อการสอนทุกขั้นตอนดำเนินการที่คณะแพทยแผนไทยและแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 ตัวอย่างภาพ Screenshot ของสื่อการสอนที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อให้ความรู้เรื่องการดูแลมารดา
หลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย

แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลจากอาสาสมัครทุกชุด รวมถึงเนื้อหาที่ใช้บรรยายของตัวละครในสื่อการสอน ได้รับการตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมของภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามและสื่อการสอน โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาสื่อการสอน จำนวน 3 ท่าน ด้วยแบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) มีค่าในทุกด้านไม่ต่ำกว่า 0.5 ซึ่งถือเป็นความเที่ยงในระดับที่ใช้ได้ [10] จากนั้นแบบสอบถามและเนื้อหาของสื่อการสอนที่ผ่านการแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิรวมถึงขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ จากนั้นผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยไปทดสอบความเข้าใจในข้อคำถามและเนื้อหาของแบบสอบถาม ในกลุ่มอาสาสมัครนักร้อง จำนวน 12 คน [11] ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มอาสาสมัครเป้าหมาย

3. ขั้นตอนในการวิจัย

3.1 การประชาสัมพันธ์โครงการวิจัย

ผู้วิจัยประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยด้วยวิธีการประกาศหาอาสาสมัครทางสื่อสังคมออนไลน์และขอความอนุเคราะห์โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์เพื่อให้พยาบาลวิชาชีพประจำหน่วยฝากครรภ์โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ช่วยประชาสัมพันธ์และประสานกับอาสาสมัครที่มาใช้บริการเพื่อเข้าร่วมโครงการวิจัยในเอกสาร

ประชาสัมพันธ์งานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้ระบุชื่อโครงการวิจัย วัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินการวิจัย รวมถึงช่องทางการติดต่อคณะผู้วิจัย

3.2 ขั้นตอนการชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัยและการเซ็นใบยินยอมการเข้าร่วมวิจัย

อาสาสมัครที่ผ่านเกณฑ์คัดเลือกได้รับการนัดหมายเพื่อพบผู้วิจัยในวันถัดมา ณ ห้องที่จัดเตรียมไว้ให้ภายในหน่วยฝากครรภ์เพื่อชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และขั้นตอนการวิจัยแก่อาสาสมัคร รวมถึงให้อาสาสมัครลงนามใบยินยอมการเข้าร่วมวิจัยและตอบแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน ใช้เวลาในขั้นตอนนี้ประมาณ 15 นาที

3.3 ขั้นตอนในการดูสื่อการสอนและการตอบแบบสอบถาม

อาสาสมัครได้รับมอบหมายให้ตอบแบบสอบถามวัดความรู้เรื่องขั้นตอนวิธีการและประโยชน์ของการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย จำนวน 20 ข้อ จากนั้น อาสาสมัครรับชมสื่อการสอนวิดีโอเรื่องการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยในห้องที่จัดเตรียมหน้าจอคอมพิวเตอร์และลำโพงไว้ให้ภายในหน่วยฝากครรภ์ เมื่ออาสาสมัครรับชมสื่อการสอนเสร็จแล้ว อาสาสมัครตอบแบบสอบถามวัดความรู้ชุดเดิมอีกครั้ง พร้อมทั้งตอบแบบสอบถามประเมินความพึงพอใจที่มีต่อสื่อการสอน ในขั้นตอนนี้ประมาณ 30 นาที โดยแบบสอบถามทุกชุดใช้รหัสประจำตัวของอาสาสมัครในการทดลองแทนการใช้ชื่อนามสกุลจริงเพื่อเป็นการพิทักษ์สิทธิ์และรักษาความลับของอาสาสมัคร ไฟล์ข้อมูลต่าง ๆ ของอาสาสมัครถูกเก็บไว้ในคอมพิวเตอร์ที่ต้องเข้ารหัสก่อนใช้งาน

4. การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

ข้อมูลพื้นฐานของอาสาสมัครใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยใช้สถิติ Simple paired-t test และสถิติ One-Way ANOVA ด้วยโปรแกรมวิเคราะห์ทางสถิติสำเร็จรูป Predictive Analytics Software Statistics (PASW) version 18.0 (SPSS Inc., Chicago, IL, USA) กำหนดระดับนัยสำคัญไว้ที่ $p < 0.05$

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานของอาสาสมัคร

อาสาสมัครที่เข้าร่วมการวิจัยเป็นหญิงตั้งครรภ์แรกที่เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ ภายหลังเสร็จสิ้นการทดลองไม่มีอาสาสมัครรายใดที่ถูกต้องออกจากการศึกษา อาสาสมัครส่วนใหญ่ จำนวน 64 คนมีอายุระหว่าง 20-25 ปี คิดเป็นร้อยละ 64 อาสาสมัครส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.หรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ 56 และอาสาสมัครส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 10,000-15,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 56 และอาสาสมัครทุกคนนับถือศาสนาพุทธคิดเป็นร้อยละ 100 (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 คุณลักษณะส่วนบุคคลของอาสาสมัครที่เข้าร่วมโครงการวิจัย (n = 100 คน)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (ร้อยละ)
อายุ	
- 20 – 25 ปี	64 (64)
- 26 – 30 ปี	25 (25)
- 31 ปี ขึ้นไป	11 (11)
ระดับการศึกษา	
- มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.หรือเทียบเท่า	56 (56)
- อนุปริญญา/ปวส.หรือเทียบเท่า	39 (56)
- ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	5 (5)
ระดับรายได้ต่อเดือน	
- ต่ำกว่า 10,000 บาท	3 (3)
- 10,000 - 15,000 บาท	56 (56)
- 15,000 - 20,000 บาท	36 (36)
- 20,000 - 25,000 บาท	5 (5)
ศาสนา	
- พุทธ	100 (100)

2. ประสิทธิภาพของการใช้สื่อการสอนในการให้ความรู้แก่อาสาสมัคร

ตารางที่ 2 แสดงคะแนนความรู้เรื่องการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย โดยเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังดูสื่อการสอนโดยใช้แบบสอบถามวัดความรู้ที่พัฒนาขึ้น ผลที่ได้พบว่าอาสาสมัครก่อนดูสื่อการสอนมีคะแนนความรู้เฉลี่ยเท่ากับ 11.99 และหลังดูสื่อการสอนเท่ากับ 15.67 เมื่อทำการวิเคราะห์ทางสถิติพบว่าอาสาสมัครภายหลังดูสื่อมีคะแนนความรู้เฉลี่ยมากกว่าคะแนนความรู้เฉลี่ยก่อนดูสื่อการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) แสดงให้เห็นว่าสื่อการสอนวิดีโอทัศน์เรื่องการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยมีประสิทธิภาพในการให้ความรู้แก่อาสาสมัครที่เข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้

ตารางที่ 2 คะแนนความรู้ของอาสาสมัครเรื่องการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย

คะแนนความรู้	ก่อนดูสื่อการสอน Mean (S.D.)	หลังดูสื่อการสอน Mean (S.D.)	Simple paired-t test
คะแนนความรู้ของอาสาสมัคร	11.99 (1.09)	15.67 (0.73)	0.00*

Total score = 20, * $p < 0.05$

เมื่อวิเคราะห์จากปัจจัยด้านระดับการศึกษาและระดับรายได้ต่อเดือนด้วยสถิติ One way ANOVA พบว่าคะแนนความรู้เฉลี่ยของอาสาสมัครไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งก่อนและหลังดูสื่อการสอนเรียนรู้จากสื่อการสอนที่พัฒนาขึ้น (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 คะแนนความรู้ก่อนและหลังดูสื่อการสอนจากปัจจัยด้านระดับการศึกษาและรายได้ต่อเดือน

ปัจจัยที่ศึกษา	ก่อนดูสื่อ			หลังดูสื่อ		
	Mean (SD)	F	p value	Mean (SD)	F	p value
ปัจจัยด้านระดับการศึกษา						
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. หรือเทียบเท่า	12.00 (1.09)	0.07	0.92	15.69 (0.76)	0.08	0.91
อนุปริญญา/ปวส.หรือเทียบเท่า	12.00 (1.10)			15.64 (0.70)		
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	11.80 (1.30)			15.60 (0.89)		
ปัจจัยด้านระดับรายได้ต่อเดือน						
ต่ำกว่า 10,000 บาท	12.33 (0.57)	0.50	0.67	15.00 (0.00)	1.12	0.34
10,000 - 15,000 บาท	11.89 (1.03)			15.64 (0.07)		
15,000 - 20,000 บาท	12.13 (1.19)			15.77 (0.72)		
20,000 - 25,000 บาท	11.80 (1.30)			15.60 (0.89)		

Total score = 20

3. ความพึงพอใจของอาสาสมัครที่มีต่อสื่อการสอน

ในการสอบถามความพึงพอใจของอาสาสมัครที่มีต่อสื่อการสอนพบว่า อาสาสมัครมีคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ ที่มีต่อสื่อการสอน ได้แก่ ด้านเนื้อหาและความรู้ที่ได้รับ 4.39 คะแนน ด้านการใช้ภาษา 4.31 คะแนน ด้านภาพที่ปรากฏ 4.40 คะแนน ด้านเสียง 4.41 คะแนน ด้านการดำเนินเรื่อง 4.12 คะแนน และความพึงพอใจโดยภาพรวมที่มีต่อสื่อการสอน 4.36 คะแนน บ่งชี้ว่าอาสาสมัครที่เข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้มีความพึงพอใจและให้การยอมรับต่อสื่อการสอนที่พัฒนาขึ้น (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 แสดงคะแนนความพึงพอใจของอาสาสมัครที่มีต่อสื่อการสอนวิทัศน์ (n = 100)

ความพึงพอใจของอาสาสมัครด้านต่าง ๆ ที่มีต่อสื่อการสอน	คะแนน Mean (S.D.)
เนื้อหาและความรู้ที่ได้รับ	4.39 (0.49)
การใช้ภาษา (กระชับ เข้าใจง่าย ฯลฯ)	4.31 (0.58)
ภาพที่ปรากฏ (ตัวละคร ภาพประกอบ ตัวอักษร ฯลฯ)	4.40 (0.50)
ด้านเสียง (เสียงประกอบ ดนตรีประกอบ ฯลฯ)	4.41 (0.49)
การดำเนินเรื่อง (เนื้อเรื่องน่าสนใจ การลำดับเนื้อหา ฯลฯ)	4.12 (0.57)
ความพึงพอใจโดยภาพรวมที่มีต่อสื่อการสอน	4.36 (0.48)

Total score = 5

สรุปและอภิปรายผล

จากผลวิจัยครั้งนี้พบว่าสื่อการสอนมีประสิทธิภาพในการให้ความรู้แก่อาสาสมัคร เห็นได้จากคะแนนความรู้หลังการดูสื่อการสอนเทียบกับก่อนดูสื่อการสอน โดยในปัจจุบันการดูแลสุขภาพด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยได้รับความนิยมมากขึ้นเห็นได้จากการมีหน่วยงานด้านการแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาลของรัฐบาลและเอกชนทั่วประเทศ [12] นอกจากนี้ บุคลากรด้านการแพทย์สาขาอื่น ๆ ยังมีมุมมองที่ดีต่อศาสตร์การแพทย์แผนไทยและมีความเห็นว่าศาสตร์ดังกล่าวอาจมีประสิทธิผลต่อการรักษามากขึ้นเมื่อทำควบคู่กับการรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบัน [13] ในด้านการดูแลสุขภาพหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยนั้นเป็นภูมิปัญญาด้านสาธารณสุขของไทยที่ใช้ดูแลสุขภาพของหญิงหลังคลอดบุตร จากจุดประสงค์ของการวิจัยนี้เพื่อเผยแพร่ขั้นตอนและประโยชน์ของวิธีการดูแลสุขภาพดังกล่าวซึ่งพบว่าอาสาสมัครมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังดูสื่อการสอน ผลวิจัยที่ได้สอดคล้องกับงานวิจัยก่อนหน้านี้ที่ใช้สื่อการสอนวีดิทัศน์ในการให้ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยด้านสุขภาพของอาสาสมัคร พบว่าสื่อดังกล่าวสามารถดึงดูดความสนใจของอาสาสมัครได้เป็นอย่างดี [14] อีกประการหนึ่งที่อาจส่งผลต่อการวิจัยนี้คือเนื้อหาของสื่อการสอนเป็นสิ่งที่ตรงกับความสนใจของอาสาสมัครในขณะนั้น ซึ่งการเลือกพัฒนาหัวข้อของสื่อการสอนที่ตอบโจทย์แก่กลุ่มเป้าหมายและปัญหาทางสุขภาพของบุคคลในขณะนั้นถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อาสาสมัครมีความตั้งใจในการเรียนรู้ในเนื้อหาของสื่อการสอนที่พัฒนาขึ้น [15] ในการวิจัยนี้ที่นำเสนอความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพหลังคลอดแก่หญิงที่กำลังตั้งครรภ์จึงอาจเป็นปัจจัยที่ทำให้อาสาสมัครให้ความสนใจแก่เนื้อหาดังกล่าว

นอกจากนี้ผลวิจัยพบว่า ระดับการศึกษาและรายได้ของอาสาสมัครไม่มีผลต่อการเรียนรู้ด้วยสื่อการสอนที่พัฒนาขึ้น ดังนั้นสื่อการสอนที่พัฒนาขึ้นนี้จึงมีประสิทธิผลในการถ่ายทอดความรู้แก่คนทั่วไปโดยไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีการศึกษาหรือรายได้สูง เป็นไปได้ว่าการใช้สื่อวีดิทัศน์เพื่อให้ความรู้เป็นสิ่งสำคัญคือการเรียบเรียงเนื้อหาที่เข้าใจได้ง่าย รวมถึงการสร้างสรรคภาพที่ปรากฏในสื่อมีความสำคัญในการให้ผู้ชมให้ความสนใจในขณะดูสื่อการสอน ส่งผลต่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจในเนื้อหา เช่นเดียวกับงานวิจัยก่อนหน้านี้ที่มีการพัฒนาสื่อวีดิทัศน์ในการให้ความรู้เรื่องสุขภาพ ในอาสาสมัครที่ความรู้พื้นฐานทางด้านสุขภาพที่แตกต่างกัน พบว่า อาสาสมัครสามารถตอบคำถามทดสอบความรู้ได้เช่นเดียวกันแม้ไม่มีความรู้พื้นฐานด้านสุขภาพมาก่อน เมื่อผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการเรียบเรียงเนื้อหาและทำภาพประกอบในสื่อให้เหมาะสมและน่าสนใจ [16] รวมถึงการที่อาสาสมัครครั้งนี้มีอายุเฉลี่ยที่น้อย จึงอาจอธิบายผลของการที่อาสาสมัครประเมินคะแนนความพึงพอใจที่มีต่อสื่อการสอนในระดับที่ยอมรับได้ เนื่องจากการวิจัยก่อนหน้านี้พบว่าผู้เรียนที่มีอายุน้อย รวมไปถึงกลุ่มวัยรุ่นและผู้ใหญ่ตอนต้นมักชื่นชอบและให้ความสนใจกับสื่อวีดิทัศน์ [17-18] ข้อจำกัดของงานวิจัยครั้งนี้คือผู้วิจัยไม่ได้มีการติดตามพฤติกรรมของอาสาสมัครภายหลังการดูสื่อการสอนว่าอาสาสมัครเลือกใช้การดูแลสุขภาพตนเองหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยหรือไม่ รวมถึงอาสาสมัครที่เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครกลุ่มเล็กที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี จึงไม่สามารถเป็นตัวแทนประชากรของหญิงตั้งครรภ์ทั่วประเทศ ดังนั้นงานวิจัยในอนาคตจึงควรติดตามพฤติกรรมและเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างให้มากขึ้น และเนื่องจากการให้ความรู้ครั้งนี้ไม่ได้มีการเทียบกับกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้ดูสื่อการสอน อย่างไรก็ตามงานวิจัยในอนาคตสามารถศึกษาพฤติกรรมเพื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมได้โดยติดตามพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยระหว่างกลุ่มที่ได้ดูสื่อการสอนกับกลุ่มควบคุมที่

ไม่ได้ดูสื่อการสอน จากผลวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า สื่อการสอนเรื่องการดูแลมารดาหลังคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยมีประสิทธิภาพในการให้ความรู้และเป็นที่ยอมรับของอาสาสมัคร

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สัญญาเลขที่ วช(บ)(กบง)/115/2561 ปีงบประมาณ 2562

เอกสารอ้างอิง

- [1] Jamjan, L, Khantarakwong, S., Hongthong, S., and Jampates, N. (2019). Thai Traditional Medicine for Postnatal Motherin the Community of Central Region. *Journal of the Royal Thai Army Nurses*, 15(2), 195-202.
- [2] Trainapakul, C., Chaiyawattana, M., Kanavitoon, W., Tiumtaogerd, R., Naka, S., Mitrniyodom, W., and Panlap, S. (2010). Effect of milk ejection performance of postpartum mothers after breasts massage and compression with mini hot bag and herbal compress. *Journal of Nursing and Education*, 3(3), 75-91.
- [3] Magnud, P., Fachaiyaphum, P., and Pechjaturapat, J. (2018). The Effectiveness of Thai Traditional Medicine,Tub Moa Gluea,in Postpartum Care. *Journal of Health Science and Community Public Health*, 1(1), 26-38.
- [4] Chonlatankampanat, W., Khanobdee, C., and Pongrua, P. (2018). The Effects of a Self-efficacy Promoting Program on Self-care Behaviors and Newborn Care Behaviors of First-time Mothers. *Journal of Phrapokklao Nursing College*, 29(1), 29-41.
- [5] Brame, C.J. (2016). Effective Educational Videos: Principles and Guidelines for Maximizing Student Learning from Video Content. *CBE: Life Sciences Education*, 15(4), 6-16.
- [6] Booranasuksakul, U., Singhato, A., Rueangsri, N., and Prasertsri, P. (2019). Instructional media for diet control in overweight young adults. *Journal of Nutrition Association of Thailand*, 54(1), 11-23.
- [7] Singhato, A., Banjong, O., and Charoonruk, G. (2017). Effectiveness and acceptance of educational media modules in educating learners on Calcium-Fortified-Soybean milk cooking methods. *Journal of Education*, 28(1), 41-54.
- [8] Singhato, A., Banjong, O., and Charoonruk, G. (2017). Effectiveness and acceptance of the developed educational media on the application of a Thai ethnic snack, Thong Pub, with calcium fortification. *Journal of Ethnic Foods*, 4(1), 58-63.

- [9] Singhato, A., Rojroongwasinkul, N., and Charoonruk, G. (2016). Effectiveness of using media animation in educating Thai primary school children on the benefits of consuming five colored vegetables. *Varidian E-Journal, Silpakorn University*, 9(5), 159-172.
- [10] Kongsat, S., and Thamwong, T. (2015, November 25). The validation of IOC. *Mahachulalongkornrajavidyalaya University*. Retrieved March 23, 2021, from <https://www.mcu.ac.th/article/detail/14329>
- [11] Hertzog, MA. (2008). Considerations in determining sample size for pilot studies. *Research in Nursing & Health*, 31(2), 180-191.
- [12] Fakkham, S., Sirithanawutichi, T., Jarupoonpol, V., Homjumpa, P., and Bunalesnirunlir M. (2012). The integration of the applied Thai traditional medicine into hospitals of the current health delivery system: the development of an administrative/management model. *Journal of the Medical Association of Thailand*, 95(2), 257-63.
- [13] Namanee A. (2013). The enhancement of the mother and children's health care: the perspectives from the Thai medication and the modern medication. *Thammasat Medical Journal*, 13(1), 79-88.
- [14] George, S., Moran, E., Duran, N., and Jenders, R.A. (2013). Using Animation as an Information Tool to Advance Health Research Literacy among Minority Participants. *AMIA Annual Symposium Proceedings*, 2013, 475-484.
- [15] Adam, M., McMahon, S.A., Prober, C., and Bärnighausen, T. (2019). Human-Centered Design of Video-Based Health Education: An Iterative, Collaborative, Community-Based Approach. *Journal of Medical Internet Research*, 21(1), e12128.
- [16] Meppelink, C.S., van Weert, J.C.M., Haven, C.J., and Smit, E.G. (2015). The Effectiveness of Health Animations in Audiences with Different Health Literacy Levels: An Experimental Study. *Journal of Medical Internet Research*, 17(1), e11.
- [17] Surani, S.R., Surani, S.S., Sadasiva, S., Surani, Z., Khimani, A., and Surani, S.S. (2015). Effect of animated movie in combating child sleep health problems. *Springerplus*, 4, 343.
- [18] Jackson, K.M., Janssen, T., and Gabrielli, J. (2018). Media/Marketing Influences on Adolescent and Young Adult Substance Abuse. *Current Addiction Reports*, 5(2), 146-157.